પ્રવચન નં. ૨૦૪, ગાથા–૧૭૨, શ્લોક–૨૮૮, બુધવાર, અષાઢ વદ ૧૧, તા.૬-૦૮-૮૦

'નિયમસાર'. ગાથા–૧૭૨.

जाणंतो पस्संतो ईहापुव्वं ण होइ केवलिणो।
केवलिणाणी तम्हा तेण दु सोऽबंधगो भणिदो।।१७२।।

નીચે હરિગીત.

જાણે અને દેખે છતાં ઇચ્છા ન કેવળીજિનને;
ને તેથી 'કેવળજ્ઞાની' તેમ 'અબંધ' ભાખ્યા તેમને. ૧૭૨.

ઓલી બાજુ ટીકા. ઓલી બાજુ ટીકા છે. ૩૪૬ પાને ટીકા છે.

ટીકા :– 'અહીં, સર્વજ્ઞ વીતરાગને વાંછાનો અભાવ હોય છે એમ કહ્યું છે.' કેટલાક કેવળજ્ઞાનીને એમ માને છે કે પહેલા સમયે જ્ઞાન થાય અને બીજે સમયે દર્શન થાય. એ વાત સાચી નથી. માટે આ વાત કરે છે. દેવ અરિહંત, એનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણ્યા વિના એની માન્યતા સાચી હોતી નથી. અરિહંત સર્વજ્ઞ કોને કહે? અને એ સર્વજ્ઞને ઇચ્છા હોતી નથી. વાણી નીકળે છે. વાણીને કારણે વાણી નીકળે છે. વાણી પોતે નથી કરતા. આહાહા..! કેમકે વાણી જડ છે અને પોતે ચૈતન્ય છે. તો ચૈતન્ય વાણી કરતું નથી. વાણી વાણીને કારણે વાણી નીકળે છે. પણ એની ઇચ્છા નથી. વાણી નીકળવા છતાં ઇચ્છા નથી. એ વાત અહીં કહે છે.

'અહીં સર્વજ્ઞ વીતરાગને વાંછાનો અભાવ હોય છે એમ કહ્યું છે.' એને વાંછા નથી. કોઈ ઠેકાણે આમ બોલું કે આમ બોલું એવી વૃત્તિ ને ઇચ્છા કેવળીને હોતી નથી. આહાહા..! કેવળજ્ઞાન એટલે? એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોક પ્રત્યક્ષ જાણે અને જેમાં એ જાણે છે તે પ્રકારે ત્યાં સામે પર્યાય થાય છે. જેવું ભગવાન દેખે છે એ પ્રમાણે સામે જડ ચૈતન્યની પર્યાય થાય. આહાહા..! એ પર્યાયના ફેરફાર કરવા કોઈ સમર્થ નથી. એ ભગવાન વાંછા વિનાના છે. એને વાંછા નથી. જાણે ત્રણકાળ ત્રણલોક, પણ ઇચ્છા નથી.

'ભગવાન અર્હંત પરમેષ્ઠી...' એક તો ભગવાન કીધા, બીજા અર્હંત કીધા, ત્રીજા પરમેષ્ઠી. **'સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા...'** શું કહે છે? જરી નય કહે છે. સાદિ-અનંત કેવળજ્ઞાન સ્વભાવની સાદિ થઈ. કેવળજ્ઞાન કાંઈ અનાદિનું નથી. શક્તિરૂપ છે. પ્રગટરૂપ છે તો પ્રગટે ત્યારે થાય છે. સાદિ–કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાની આદિ અને પછી તેનો નાશ નથી થતો, અનંતકાળ રહે છે. સાદિ-અનંત. આહાહા..! એનો વિશ્વાસ અંતરમાં બેસવો... આમ તો લોકોએ ભાષા અનંતવાર કરી. અગિયાર અંગ પણ અનંતવાર ધારણ કર્યાં. પણ અંતરમાં આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ જ છે. એ જ્ઞાનસ્વરૂપ પૂર્ણ થાય તો સર્વજ્ઞ થાય છે. એ પોતાથી થાય છે, પરથી નહિ. અને એ સર્વજ્ઞ થતાં ભાષા આવે છે, ભાષા આવે છે પણ પરિણામપૂર્વક નહિ. આહાહા..! છદ્મસ્થને નીચે પરિણામપૂર્વક ભાષા આવે છે. (એ) પરિણામ બંધનું કારણ છે. ભગવાનને પરિણામપૂર્વક ભાષા નથી તો એમને બંધનું કારણ નથી. સમજાણું કાંઈ? એ કહે છે.

'સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા શુદ્ધસદ્‌ભુત વ્યવહારથી...' આહાહા..! જરી ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! એ કેવળજ્ઞાન એ વ્યવહારનય છે. ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આત્મા સનાતન અનાદિ, અનાદિઅનંત એ નિશ્ચય છે અને કેવળજ્ઞાન તો નવું ઉત્પન્ન થયું, નવી દશા ઉત્પન્ન થઈ તો એ વ્યવહારનયનો વિષય થયો. આહાહા..! આ તો ણમો અરિહંતાણં... ણમો સિદ્ધાણં કર્યા કરે પણ શું વસ્તુ છે અને શું સ્વરૂપ છે, જાણ્યા વિના જિંદગી ચાલી જાય છે એમ ને એમ. અનંતકાળ ગયો. આહાહા..! અનંત અનંત અવતાર દરેકના કર્યા.

તિર્યંચના, નરકના, એ મનુષ્ય થયો, દિગંબર સાધુ અનંતવાર થયો પણ આત્મજ્ઞાનમાં ધ્યાન ન આપ્યું. એ સિવાય ક્રિયાકાંડમાં રોકાય ગયો અને એમાં ધર્મ માન્યો. આહાહા..!

અહીં કહે છે, પરમાત્માને **'સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા શુદ્ધસદ્ભુત વ્યવહારથી...'** આહાહા..! શું કહે છે ઇ? કેવળજ્ઞાન શુદ્ધ છે અને સદ્ભુત પોતાની પર્યાયમાં છે અને પર્યાય છે તો વ્યવહાર છે. તો શુદ્ધસદ્ભુતવ્યવહાર. શુદ્ધસદ્ભુતવ્યવહારનો મોટો અર્થ છે. આહાહા..! એ ત્રણ શબ્દનો મોટો અર્થ છે. શુદ્ધ-સદ્ભુત-વ્યવહાર. કેવળજ્ઞાની પરમાત્માને જ્ઞાન જે છે એ શુદ્ધ (છે), પણ પોતાની પર્યાયમાં છે તો સદ્ભુત. પણ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ છે તો વ્યવહાર. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! હજી તો કેવળજ્ઞાન વ્યવહાર, એને ઠેકાણે નીચલા વ્યવહાર કર્યા કરો અને એનાથી નીચે તમને થશે. એ બધી વાત તદ્દન વિપરીત છે. આહાહા..!

અહીંયાં તો કહે છે કે **'અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા...'** ભગવાન જે અરિહંત છે એ શુદ્ધસદ્ભુતવ્યવહાર... આહાહા..! નિશ્ચયથી નહિ, તેમ અશુદ્ધથી નહિ. શુદ્ધ પર્યાય પ્રગટી, પર્યાય. એ પર્યાય પ્રગટી છે એ કેવળજ્ઞાનની પર્યાય છે. કેવળજ્ઞાન ગુણ નથી. આહાહા..! કેવળજ્ઞાન એક સમયમાં નાશ થાય છે. આહાહા..! એક સમયે પર્યાય ઉત્પન્ન થાય, એ પર્યાય બીજે સમયે નાશ થાય. બીજે સમયે તેવી-તેવી થાય, પણ તે નહિ. પહેલા સમયમાં જે કેવળજ્ઞાન છે તે કેવળજ્ઞાન બીજે સમયે નહિ. ત્રીજે સમયે તેવી થાય પણ તે નહિ. આવો કે દિ' વિચાર કરવા નવરાશ છે? ધંધા આડે પાપ એકલા આખો દિ'. આહાહા..!

અહીંથી ક્યાં જાવું છે? આ દેહ તો છૂટી જશે. જાવું છે તો ખરું. આ તો અનાદિઅનંત જીવ છે. દેહ છૂટી જશે. ક્યાંક અવતાર તો લેવો છે. ક્યાં જશે? ક્યાં લેશે? એની કાંઈ ચિંતા ન મળે. આહાહા..!

અહીં તો કેવળજ્ઞાનની શ્રદ્ધા કરાવવા અરિહંત પરમાત્મા ત્રિલોકનાથનું જ્ઞાન એ પણ વ્યવહાર છે. છે ને? **'શુદ્ધસદ્ભુતવ્યવહારથી કેવળજ્ઞાનાદિ...'** કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, અનંતઆનંદ, અનંતવીર્ય, આવા અનંત ચતુષ્ટય જે ભગવાનને પ્રગટ થાય છે, એવા આદિ અનંતગુણની પ્રગટ દશા. **'શુદ્ધ ગુણોના આધારભૂત...'** આહાહા..! **'કેવળજ્ઞાનાદિ શુદ્ધ ગુણોના આધારભૂત હોવાને લીધે વિશ્વને નિરંતર જાણતા હોવા છતાં...'** આહાહા..! એક તો કહે છે, પોતાના ગુણોના આધારે છે. એ કોઈ વિશ્વને આધારે નથી. આહાહા..! ભગવાનનું જ્ઞાન, અરિહંતનું કેવળજ્ઞાન વિશ્વની કોઈ ચીજને આધારે નથી. પોતાના ગુણને આધારે પ્રગટ થાય છે. આહાહા..!

'વિશ્વને નિરંતર જાણતા હોવા છતાં અને દેખતા હોવા છતાં, તે પરમ ભટ્ટારક કેવળીને મનપ્રવૃત્તિનો (મનની પ્રવૃત્તિનો, ભાવમનપરિણતિનો) અભાવ હોવાથી...' આહાહા..! ભગવાન કેવળીને મન છે. જડ મન પરમાણુ છાતીમાં છે, પણ એ મનની પ્રવૃત્તિ નથી. આહાહા..!

હજી તો કેવળીની, દેવની ઓળખાણ કરાવે છે. દેવ આવા હોય. એ દેવની ઓળખાણ કરે તો કાંઈ સમકિત થાય એમ નથી. એ કાંઈ ધર્મ થાય એવું નથી. કેવળીની ઓળખાણ કરે તો હજી પુણ્ય થાય, ધર્મ નહિ. આહાહા..! જન્મ-મરણ રહિત થવાના ઉપાયની જાત જુદી છે. આ તો ફક્ત દેવ કેવા હોય અને એની શ્રદ્ધા બીજાઓ કરતા સત્ય કેવી રીતે છે, એ બતાવવા આ કહે છે. અને જેને આત્માનો નિશ્ચય થયો છે એને કેવળજ્ઞાની આવા હોય છે એવી વ્યવહારશ્રદ્ધા હોય છે. આહાહા..! કહો, 'હસમુખભાઈ'! આ તો ધૂળ આડે વિચાર કર્યો જ ન હોય. આખો દિ' પૈસા, ધૂળ ને માટી.

મુમુક્ષુ :- ધંધા વિના દાણા આવતા નથી.

ઉત્તર :- એક દાણો બીજા દાણાને અડતો નથી, પ્રભુ! સાંભળવી આકરી વાત છે. એક દાણો બીજા દાણાને અડતો નથી. એ હાથ દાણાને અડતો નથી. ભાઈ! હજી તત્ત્વની ખબર ન મળે. આ હાથ છે એ દાણાને અડતો નથી, સ્પર્શતો નથી. કેમકે આ ચીજ જુદી છે, એ ચીજ જુદી છે. એક દાણામાં બીજા દાણાનો અત્યંત અભાવ છે. તો એક દાણો બીજા દાણાને પણ અડતો નથી. ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા..! ગજબ! ક્યાં જાવું? એક દાણો બીજા દાણાને અડતો નથી. ત્રીજી ગાથામાં છે. 'સમયસાર'ની ત્રીજી (ગાથા). આહાહા..!

એક દ્રવ્ય જે વસ્તુ છે એ પોતાનો ગુણ અને પર્યાયધર્મ જે શક્તિ છે એને ચૂંબે છે પણ પરદ્રવ્યને કદી ત્રણકાળમાં ચૂંબતું નથી. આહાહા..! આ શરીર બીજા શરીરને અડતું નથી. આ વાણી હોઠને અડતી નથી અને કાનને સ્પર્શતી નથી. ગજબ વાત છે, બાપુ! વીતરાગનો માર્ગ કાંઈક રહી ગયો ને કાંઈક ચલાવી લીધો છે. ભગવાને તો અનંત દ્રવ્ય દીઠા છે. કેવળજ્ઞાનીએ અનંત દ્રવ્ય (જોયા છે). તો અનંત ક્યારે રહે? કે અનંત પોતાની-પોતાની પર્યાય સહિત રહે. કોઈની પર્યાયની જરૂર નથી. કેમકે પર પણ પર્યાય વિના રહેતું નથી. પર્યાય એટલે અવસ્થા. દરેક દ્રવ્ય અવસ્થા વિના રહેતું નથી. કોઈપણ સમયે અવસ્થા વિના રહેતું નથી. આહાહા..!

આ લાકડી છે તે આંગળીને-હાથને આધારે નથી. ગજબ છે, પ્રભુ! માર્ગ આકરો, બાપા! હાથને આધારે આ નથી. એમાં-પર્યાયમાં છ ગુણ છે. લાકડાના એક પર્યાયમાં, એક અવસ્થામાં છ ગુણ છે. કર્તા, કર્મ, કરણ, સંપ્રદાન, અપાદાન, અધિકરણ. આ લાંબી વાત છે મોટી. આહાહા..! વીતરાગનો એક અક્ષર અલૌકિક છે. દુનિયા ગાંડી કહે એવું છે. દુનિયા પાગલ. પાગલ ભગવાનની વાણીને પાગલ જેવું કહે છે. આને અડતો નથી. આ આંગળી આ લાકડીને અડતી નથી. આહાહા..! કેમ બેસે?

દાળ, ભાત, રોટલી દાઢને અડતા નથી. દાઢને આત્મા અડતો નથી. દાઢ રોટલીના બટકાને અડતી નથી. ગજબ વાત છે, પ્રભુ! વીતરાગમાર્ગ કોઈ જુદી જાતનો છે. એની ખબર જ નથી. એક એક દ્રવ્ય સ્વતંત્ર છે. આ કેવળજ્ઞાનની વાત ચાલે છે. કેવળજ્ઞાનીને વાંછા

નથી. ભાષા આવે છે પણ પોતામાં આનંદમાં છે. એનું પર ઉપર લક્ષ નથી. આહાહા..!

પ્રત્યેક પદાર્થ સ્વમાં રહે છે. પરપદાર્થને અડતા નથી. આ હાથ આ પુસ્તકને અડે છે? ના. આહાહા..! દુનિયાથી તો અલગ છે. દુનિયાની વાત... શરીરને આત્મા કદી અડ્યો નથી. અનંતકાળ થયો, અનંત શરીર થયા, અનંતા જન્મ-મરણ થયા, પણ આત્મા શરીરને અડ્યો નથી. કેમ બેસે વાત? આહાહા..! તેમ એ શરીર પણ આત્માને અડ્યું નથી, સ્પર્શ્યું નથી. બેય સ્વતંત્ર પોત પોતાના કારણે પર્યાયમાં પરિણમે છે. આહાહા..!

એમ આ ભગવાન પણ કેવળજ્ઞાનની પર્યાયમાં પોતાને કારણે પરિણમે છે. એ પરિણમવામાં વાંછા-બાંછા છે નહિ. આહાહા..! સાક્ષાત્ ભગવાન બિરાજે છે. 'સીમંધર' ભગવાન મહાવિદેહમાં બિરાજે છે. વીસ તીર્થંકર, લાખો કેવળી બિરાજે છે. આહાહા..! સમવસરણમાં વાણી નીકળે છે. વાણી સાંભળવા ઇન્દ્રો આવે છે અને જંગલમાંથી વાઘ, સિંહ અને સર્પ આવે છે. વાઘ, સિંહ અને સર્પ. વાણી નીકળે એમાં ઇચ્છા નથી. વાણીને કારણે વાણી નીકળે છે. હું બીજાને વાણીથી સમજાવું એ વાત કેવળીને નથી. આહાહા..! અને નીચલી દશામાં હું બીજાને સમજાવું એવા પરિણામ (થાય છે એ) રાગના પરિણામ છે. આહાહા..! કઠણ વાત છે જગતને. એ રાગ છે. બીજાને સમજાવવાનો ભાવ, વિકલ્પ છે એ રાગ છે. છદ્મસ્થને પરિણામપૂર્વક વાણી નીકળે છે માટે એને બંધન છે. આહાહા..! ક્યાંનું ક્યાં!

અલ્પજ્ઞ પ્રાણીને પરિણામ ભાવપૂર્વક વાણી નીકળે માટે એને રાગ છે અને બંધન છે. કેવળીને ઇચ્છાપૂર્વક વાણી નીકળતી નથી. માટે એને રાગ નથી અને બંધન નથી. આહાહા..! આ કેવળી હજી ણમો અરિહંતાણં. પહેલું પદ હજી કેવડું છે એની ખબરું ન મળે. ણમો અરિહંતાણમ્... ણમો અરિહંતાણમ્... હાંકે જાય ગડિયો. એનો અર્થ શું? આહાહા..! એ વાત કહે છે, પ્રભુ!

'કેવળજ્ઞાનાદિ શુદ્ધ ગુણોના આધારભૂત હોવાને લીધે વિશ્વને નિરંતર જાણતા હોવા છતાં અને દેખતા હોવા છતાં,...' આહાહા..! **'તે પરમ ભટ્ટારક કેવળીને મનપ્રવૃત્તિનો (મનની પ્રવૃત્તિનો, ભાવમનપરિણતિનો) અભાવ...'** આહાહા..! છાતીમાં મન છે. એ મનની પ્રવૃત્તિ નથી. કેવળીને મનની પ્રવૃત્તિ નથી, વાણીની નથી, દેહની પ્રવૃત્તિ નથી. દેહ, વાણી ને મન એ જડ છે. જડની અવસ્થા જડથી થાય છે. જડની અવસ્થા આત્માથી ત્રણકાળમાં થતી નથી. આહાહા..! આ આંગળી આ પુસ્તકને અડે છે? ના. આહાહા..! સત્ય વાત સાંભળવી મુશ્કેલ પડી ગઈ. દુનિયા આડે રસ્તે ચડી ગઈ.

સર્વજ્ઞ ભગવાને જેટલા પદાર્થ જોયા છે એ બધા પદાર્થની પર્યાય પોતાના કાળે, પોતાથી, પરની અપેક્ષા વિના થાય છે. આહાહા..! એ તો 'સમયસાર'ની ત્રીજી ગાથામાં આવ્યું ને? પ્રત્યેક પદાર્થ, અનંત આત્મા અને અનંત પરમાણુ એક ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ, આકાશ. છ

દ્રવ્ય ભગવાને જોયા છે. ભગવાને છ દ્રવ્ય જોયા છે. એમાં એક પણ દ્રવ્ય બીજાના દ્રવ્યને અડે નહિ, અડે નહિ. આહાહા..! આ કેમ બેસે? એ કેવળીએ કહ્યું છે. વાંછા વિના પણ કેવળીની વાણી આ પ્રમાણે આવી છે. એને સાચા દેવ માન્યા કહેવાય. પણ જેને દેવની જ ખબર નથી કે શું દેવ ને શું કેવળજ્ઞાન અને એણે શું કહ્યું? શું કહ્યું ખબર ન મળે. આહાહા..!

રોટલીના બે ટુકડા કરવાની શક્તિ આત્મામાં નથી. એ ટુકડા જડથી થાય છે. આત્મા માને કે મારાથી થયા છે એ મિથ્યાદૃષ્ટિ મૂંઢ છે. 'પંડિતજી'! દુનિયાથી જુદી વાત છે. આહાહા..! એક રોટલીના બે ટુકડા! અંદર આહાર લેવો એ તો છે જ નહિ. આત્મા આહાર લઈ શકતો નથી. એ તો પહેલા આપણે આવી ગયું છે. આહાર જડ છે. એ જડતત્ત્વ છે. ભગવાન આત્મતત્ત્વ છે. બે તત્ત્વ વચ્ચે ઘણું અંતર છે, અનંત અભાવ છે. એક તત્ત્વ, બીજા તત્ત્વને અડતું નથી તો બીજા તત્ત્વનું કાંઈ કરી શકે (એ તો ક્યાંથી બને?) આહાહા..! આ તો આખો દિ' દુકાન ઉપર બેઠો હોય તો.. એય..! 'મનસુખ'! મેં કર્યું... મેં કર્યું.. આ કર્યું... અમારી દુકાન પણ હતી ને, 'પાલેજ'માં. ત્યાં દુકાન (છે). અમારા ફઈના દીકરા છે. ભાગીદાર છે. અત્યારે મોટી દુકાન છે. દુકાનના થડા ઉપર બેસે તો આમ ચલાવ્યું, આમ ચલાવ્યું, એ ગ્રાહક, એ .. એ જાણે બધી ક્રિયા મારાથી થાય છે. આહાહા..! આત્મા તો પોતાના નિર્મળ પરિણામ કરો કે મલિન પરિણામ કરો, એ સિવાય ત્રીજી ચીજ કરી શકતો નથી. આહાહા..! દુનિયાથી જુદી ચીજ છે. આહાહા..! એ અહીં કહે છે.

મનપૂર્વક પ્રવૃત્તિ ભગવાનની નથી. વાણી નીકળે છતાં મનપૂર્વક નહિ. આહાહા..! એને સર્વજ્ઞદેવ કહીએ. સર્વજ્ઞદેવ સર્વજ્ઞદેવ આમ ભાષામાં માને (પણ) એનું સ્વરૂપ તો જાણે નહિ.

'કેવળીને મનપ્રવૃત્તિનો (મનની પ્રવૃત્તિનો, ભાવમનપરિણતિનો)...' એનો અર્થ કર્યો. એક દ્રવ્યમન છે, એક ભાવમન છે. અહીં છાતીમાં દ્રવ્યમન રજકણ છે. જેમ હોઠ છે, શરીર છે, માટી આ ધૂળ છે, એવી આ છાતીમાં ધૂળ છે. મનની ધૂળ છે. જેમ આ ધૂળ-માટી છે ને? આખું શરીર બધું ધૂળ (છે). તમારા પૈસા-બૈસા બધા ધૂળ-માટી. એ માટી મારી છે, એ માન્યતા મિથ્યાદૃષ્ટિની છે. આહાહા..! આવી વાત છે. એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યનો સ્વામી થાય–ધણી થાય. એ મારા પૈસા છે, મેં આ પૈસાનો આવો ધંધો કર્યો, ભગવાન કહે છે, મિથ્યાદૃષ્ટિ મૂંઢ છે, મૂરખ છે. અમે કહીએ છીએ એ જ્ઞાયક તત્ત્વની એને ખબર નથી. તત્ત્વનું સ્વરૂપ શું છે એની એને ખબર નથી. એ અહીં કહે છે.

ભાવમન નથી. ભગવાનને દ્રવ્યમન તો છે. છાતીમાં અનંત પરમાણુનું (બનેલું દ્રવ્યમન છે), પણ એની પ્રવૃત્તિ નથી. અને ભાવમનથી પ્રવૃત્તિ નથી અહીં તો એમ કહે છે. ભાવમનમાં સંકલ્પ-વિકલ્પ થાય છે. આહાહા..! આ તો હજી અરિહંતદેવ પ્રથમ ણમો અરિહંતાણંને ઓળખાવે છે. **'અભાવ હોવાથી ઇચ્છાપૂર્વક વર્તન હોતું નથી;...'** ભગવાનને ઇચ્છાપૂર્વક હલન-

ચલન ઇચ્છાપૂર્વક નથી. બોલવું ઇચ્છાપૂર્વક નથી. આહાહા..!

એના પગ પોતાથી ચાલે છે, આત્માની પ્રેરણાથી પગ ચાલતા નથી. અહીં જે પગ આ જમીન ઉપર ચાલે છે... દુનિયામાં આકરી વાત છે, પ્રભુ! એ પગ જમીનને અડતા નથી. આ પગ ચાલે છે તો એ પગ જમીનને અડતા નથી. જમીન એને અડતી નથી. આકરું છે. દુનિયામાં ગાંડા... આહાહા..! આ અમે પ્રત્યક્ષ ચાલીએ અને દેખીએ છીએ ને. પ્રભુ! સાંભળ-સાંભળ. એક ચીજ અને બીજી ચીજ વચ્ચે અન્યોન્યઅભાવ છે. પગના પરમાણુ માટી-ધૂળ અને આ નીચે પરમાણુની ધૂળ, દરેક પરમાણુ પરમાણુ વચ્ચે અન્યોન્યઅભાવ છે. અભાવમાં એકબીજાને સ્પર્શ કરે છે એ વાત ત્રણકાળમાં સાચી નથી. આહાહા..! ગજબ વાત છે. લોકો તો ગાંડા જ કહે. 'હસમુખભાઈ'! એમાં પૈસાવાળા, કરોડપતિ અને અબજપતિ હોય... આહાહા..! માથા ફરી જાય. કરોડ ને પૈસા ધૂળમાંય નથી. અહીં મન જડ છે એ તારું નથી, વાણી તારી નથી, દેહ તારો નથી. આ તો હાડકાની ચીજ છે. આ અજીવ અને માટીની ચીજ છે. આ તો મહાણમાં રાખ થાશે. આહાહા..! અને તું ઊડીને ચાલ્યો જઈશ ક્યાંક. ભાન વિનાનો કાંઈ કરીશ નહિ, આત્માની કાંઈ ઓળખાણ નહિ કરે (તો) મરીને ક્યાંય ચોર્યાશીના અવતારમાં ચાલ્યો જઈશ. ત્યાં કાંઈ કુદરત મદદ નહિ કરે. આહાહા..!

અહીં કહે છે કે ભગવાનને **'ઇચ્છાપૂર્વક વર્તન હોતું નથી; તેથી તે ભગવાન 'કેવળજ્ઞાની' તરીકે પ્રસિદ્ધ છે;...'** આહાહા..! ઇચ્છાપૂર્વક બોલવા, ચાલવાની પ્રવૃત્તિ ભગવાનને હોતી નથી. વાણી વાણીને કારણે નીકળે છે. આ વાણી પણ અત્યારે વાણીથી નીકળે છે એ આત્માથી નહિ. આ હોઠથી પણ નહિ. વાણીના પરમાણુ છે એનાથી વાણી નીકળે છે. આહાહા..! આવું સમજવું... સંસારમાં ગળા સુધી ગરી ગયો હોય. આખો દિ' આ હોળી સળગતી હોય. ભલે પાંચ-દસ હજાર પેદા થતા હોય દિવસના, એમાં તો આમ થઈ જાય કે આહાહા..! ચડી ગયા અમે તો જાણે ક્યાંય. આહાહા..!

અહીં કહે છે કે એક પરમાણુને બીજો પરમાણુ અડતો નથી તો આત્મા કેવળજ્ઞાની ભગવાન એ મનની પ્રવૃત્તિથી કામ લેતા નથી. આહાહા..! એને ઇચ્છાની વાંછા અને ભાવમન છે જ નહિ. એને અરિહંતદેવ કહે છે. આહાહા..! પરમાત્મા બિરાજે છે. 'સીમંધર' ભગવાન ત્રિલોકનાથ સાક્ષાત્ અત્યારે મહાવિદેહમાં બિરાજે છે. સમવસરણ હોય છે. ઇન્દ્ર, વાઘ, સિંહ વ્યાખ્યાનમાં જાય છે. ભગવાનની વાણી મનની પ્રવૃત્તિથી નથી. તેમ હું બોલું માટે આ વાણી છે એમ પણ નથી. આ સભા ભરાણી છે માટે હું બોલું એમ પણ નથી. આહાહા..! ભારે આકરું કામ, પ્રભુ! વાણી જડ છે. પ્રભુ ચૈતન્ય ભિન્ન છે. વાણીના એક એક પરમાણુ સ્વતંત્ર જડ છે. એક એક પરમાણુ જડ છે. બીજા પરમાણુનું કાંઈ કરી શકે નહિ. આત્મા એનું કરી શકે એ મૂર્ખની માન્યતા છે અનાદિની. એને લઈને આ ચોર્યાશીના અવતારમાં રઝળે છે. ચોર્યાશીના અવતાર કીડા, કાગડા, કૂતરા, ભૂંડના અનંત અવતાર કર્યા, બાપુ! આત્મા

અનાદિઅનંત છે. દેહ નાશ પામશે. દેહ નાશ થઈને આત્મા કાંઈ મરી નહિ જાય. જાશે કાંઈક રખડવા. આહાહા..! અને પાછું મનુષ્યપણું અનંતે કાળે મળવું મુશ્કેલ છે. આહાહા..!

એ અહીં કહે છે. કેવળજ્ઞાનીનો નિર્ણય હજી કર. કેવળજ્ઞાનીને **'ઇચ્છાપૂર્વક વર્તન હોતું નથી; તેથી તે ભગવાન 'કેવળજ્ઞાની' તરીકે પ્રસિદ્ધ છે;...'** તેથી તે ભગવાન છે. આ કારણે. ઇચ્છાપૂર્વક નહિ, મનની પ્રવૃત્તિથી નહિ, ભાષા (નહિ), તેથી ભગવાન કેવળજ્ઞાનમાં પ્રસિદ્ધ છે. **'વળી તે કારણે ભગવાન અબંધક છે.'** ઇચ્છા વિના વાણી નીકળે છે. અનંત તીર્થંકર થયા. વર્તમાન મહાવિદેહમાં મોજૂદ બિરાજે છે. લાખો કેવળીઓ બિરાજે છે. બધાની ઇચ્છા વિના વાણી નીકળે છે અને એમને ઇચ્છા નથી માટે બંધન પણ નથી. હું એને સમજાવું એવી ઇચ્છા ભગવાનને નથી. આહાહા..! સભા ભરાણી છે માટે હું ભાષણ કરું. પ્રભુ! એ ઇચ્છા છે. એ રાગ ભગવાનને હોતો નથી. આહાહા..!

પ્રભુ! તારી મોટપનો પાર નથી પણ હવે તને ખબર નથી. તું કોણ છો અંદર? એ કેવળજ્ઞાનીનો દીકરો તો કેવળજ્ઞાન છે અંદર. એ માટે અહીં કહે છે, કેવળજ્ઞાની આવા હોય અને તું પણ કેવળજ્ઞાની આવો થઈશ. જો આ રીતે અનુભવ કર્યો કે આત્મા રાગથી, પરથી તદ્દ્ન ભિન્ન છે, પોતાના આનંદનો સ્વાદ લેનાર છે. આત્મા પોતાના અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ (લેનાર છે). આ વિષયનો સ્વાદ છે એ તો ઝેરીલો સ્વાદ છે. ઝેરનો પ્યાલો પીવે છે. આહાહા..! અને આ ધર્મ કરે ત્યારે અંદરથી અમૃતનો પ્યાલો આવે છે. એ અમૃતના પ્યાલાની અમૃત પૂર્ણદશા એ કેવળજ્ઞાન છે. આહાહા..! એ કેવળજ્ઞાની બતાવીને દેવની શ્રદ્ધા કરાવે છે કે દેવ આવા હોય. જેને ઇચ્છા નથી. સમવસરણ ભરાય કે વાણી કરું કે બોલું કે પ્રરુપવું. આહાહા..! વાણી પણ એ કરતા નથી ને. વાણી જડ છે. આત્મા ચૈતન્ય જડને કરી શકે નહિ, અડતો નથી ને. ચૈતન્ય ભાષાને અડતો નથી. આ વાત આવી! અર..ર..! જગત ક્યાં! વસ્તુસ્થિતિ ક્યાં! પરમાત્મા સર્વજ્ઞદેવ, એમણે કહેલું તત્ત્વ ક્યાં અને દુનિયા ક્યાં માનીને રખડે છે. ચોર્યાશીના અવતારમાં અનંતકાળથી રખડે છે. નરક ને નિગોદ ને ભૂંડ ને કાગડાના અવતાર કરી કરીને અનંતા અનંતા કર્યા. અનાદિકાળનો છે. આ ભવ કાંઈ પહેલો નથી. આ ભવ પહેલા ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... ભવ... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... ક્યાંય અંત નહિ એટલા ભવ (કર્યા છે). આહાહા..! એ સત્ય-સાચા જ્ઞાન વિના, સત્યજ્ઞાન વિના એ ચોર્યાશી લાખમાં રખડવું પડ્યું. એ કહ્યું.

'એવી રીતે (શ્રીમદ્દ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત) શ્રી પ્રવચનસારમાં (૫૨મી ગાથા દ્વારા) કહ્યું છે કે :-'

ण वि परिणमदि ण गेण्हदि उप्पज्जदि णेव तेसु अट्ठेसु।
जाणण्णवि ते आदा अबंधगो तेण पण्णत्तो।

ઉપર શ્લોક છે. એનો અર્થ છે નીચે. **'(કેવળજ્ઞાની)...'** ભગવાન, સર્વજ્ઞ પરમાત્મા, અરિહંતદેવ **'પદાર્થોને જાણતો હોવા છતાં...'** પદાર્થોને જાણતો હોવા છતાં **'તે-રૂપે પરિણમતો નથી,...'** આહાહા..! શરીરરૂપે, વાણીરૂપે, મનરૂપે ભગવાન પરિણમતા નથી. આહાહા..! કેમકે અરૂપી ચૈતન્યપ્રભુ ભગવાન અંદર છે. અરૂપી. અહીંયાં પણ આ દેહને આત્મા અડતો નથી. આત્મા દેહને અડ્યો નથી અને દેહ આત્માને અડ્યો નથી. અહીંયાં પણ. પણ એ ક્યાં સાંભળ્યું છે? અમે જાણે આ કામ કરીએ આ બધું. આહાહા..! અજ્ઞાન અને મૂંઢતા અનાદિકાળની. અનંતવાર ઊંધું કર્યું છે.

અહીં કહે છે **'(કેવળજ્ઞાની) આત્મા પદાર્થોને જાણતો હોવા છતાં તે-રૂપે પરિણમતો નથી,...'** જ્ઞેયો જે જાણવાલાયક અનંત છે, એને જાણતો હોવા છતાં જાણવાલાયક ચીજરૂપે થતો નથી. શું કહ્યું? ભગવાન કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા જ્ઞેય અનંત છે એને જાણતો હોવા છતાં, જ્ઞેય જાણવા છતાં તે રૂપ નથી થતા. જ્ઞેય જ્ઞેયરૂપે રહે છે, જ્ઞાન જ્ઞાનરૂપે રહે છે. આહાહા..! અનંતબળના ધણી છે ને. ભગવાન તો અનંતબળના ધણી છે. એ અનંતબળનો ધણી કાંઈ ન કરી શકે? કરી શકે પોતામાં. અનંતો પુરુષાર્થ કરીને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કર્યું. પરનો એક રજકણ પણ ફેરવવાની તાકાત, એક તણખલાના બે કટકા કરવાની તાકાત આત્મામાં ત્રણકાળ, ત્રણલોકમાં નથી. માને છે તે મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની છે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? એ અહીં કહે છે.

'આત્મા પદાર્થોને જાણતો હોવા છતાં તે-રૂપે પરિણમતો નથી,...' જાણે એટલે એ રૂપે થઈ જાય એમ થતું નથી. **'તેમને ગ્રહતો નથી...'** ભગવાન સર્વ લોકને જાણે પણ ગ્રહતા નથી. આહાહા..! **'તે-રૂપે પરિણમતો નથી,..'** એ જડને અને ચૈતન્યને ગ્રહણ નથી કરતા. ભાષાને એ ગ્રહણ નથી કરતા. આહાહા..! એ પ્રશ્ન ત્યાં 'પાલીતાણા'માં ઉઠ્યો. કેવળી ભાષા ગ્રહે. પહેલા સમયે ગ્રહે, બીજા સમયે છોડે. તે દિ'. કેટલા ઘણા વર્ષ થઈ ગયા. કયુ વર્ષ? (સંવત) ૧૯૯૫? ૧૯૯૫-૯૫. ૧૯૯૫ની સાલમાં ગયા હતા ને? અહીં તો ૪૫ વર્ષ થયા. સવા પીસ્તાલીસ. તે દિ' ત્યાં ગયા હતા. આમ તો શરીરને ૯૧ વર્ષ થયા. શરીરને ૯૧, સવા ૯૧ થયા. આ ધૂળને ૯૧ વર્ષ (થયા). આહાહા..! તે દિ' ત્યાં ગયા હતા ત્યારે ત્યાં પ્રરૂપણા તો કરી હતી. સભા ભરાણી છે મોટી. ગામમાં 'રામવિજય' અને એના આચાર્ય (હતા). (એ એમ કહે), એમ નહિ. ભગવાન વાણી પહેલે સમયે ગ્રહે, બીજે સમયે છોડે. કીધું ગ્રહે-બ્રહે બિલકુલ નહિ. જડને આત્મા ગ્રહે નહિ ને જડને આત્મા છોડે નહિ. એ ૧૯૯૫ની સાલની વાત છે. ૪૨ વર્ષ થયા. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

અહીં આવ્યું ને? **'તે-રૂપે પરિણમતો નથી, તેમને ગ્રહતો નથી...'** વાણીને આત્મા ગ્રહતો નથી. અરે..રે..! આવી વાતું! વાણી જડ છે. મન અહીં છે એ જડ, માટી, ધૂળ છે. ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ એ ધૂળને અડતા નથી. આહાહા..! એને પરિણામ છે જ નહિ. ગ્રહતા નથી.

મન આદિને પણ ભગવાન ગ્રહતા નથી. આહાહા..! એક યથાર્થ અંદર આવું જ્ઞાનસ્વરૂપ બેસે એને જન્મ-મરણ ટળ્યા વિના રહે નહિ. પણ યથાર્થ–જેમ છે તેમ. પોતાની કલ્પના ક્યાંય પણ રાખીને માને એ ચોર્યાશીના અવતારમાં રખડી મરવાના છે. આહાહા..!

અહીં કહે છે, એ પરરૂપ તો પરિણમિત થતા નથી. એને ગ્રહણ કરતા નથી. **'અને તે પદાર્થોરૂપે ઉત્પન્ન થતો નથી...'** આહાહા..! કેવળજ્ઞાની અરિહંત ભગવાન લોકને જાણે છે પણ એ લોકરૂપે પરિણમતા નથી. આહાહા..! પોતાની પર્યાયમાં પોતાથી પરિણમે છે. પરને જાણે-દેખે છે એ પણ વ્યવહાર છે. પોતાને જાણે એમાં લોકાલોક જણાય જાય છે. આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ સર્વજ્ઞ કેવળી પરમાત્માએ જે આત્મા કહ્યો એ આત્માને અંદર જાણ્યો એમાં સ્વ અને પર લોકાલોકનું જ્ઞાન પોતાથી પોતામાં થાય છે. એ પરપદાર્થથી નહિ. આહાહા..! બહુ ઝીણું. જાણવામાં પરપદાર્થ પણ નહિ. જાણવામાં અહીં જ્ઞાન એના આત્માનો ગુણ છે. આ જ્ઞેય જેને જાણે એનો એ (ગુણ) નથી. આહાહા..!

આત્મા સિવાય જેટલા જ્ઞેય છે, ભગવાનથી માંડીને બીજા કોઈપણ જ્ઞેય, એ કોઈ જ્ઞેયમાં ઇષ્ટતા-અનિષ્ટતા છે નહિ. આ ઇષ્ટ છે અને આ અનિષ્ટ છે એવું જ્ઞેયમાં નથી. આહાહા..! એવો બધા જ્ઞેયનો સ્વભાવ ભગવાન કેવળજ્ઞાનમાં એક સમયે જાણે છે. પણ આ હેય છે અને આ ઉપાદેય છે, એમ ભગવાનને નથી. આહાહા..! ઓલાના ભગવાન તો જગતના કર્તા છે. ઈશ્વરકર્તા. આના ભગવાન વાણીના કર્તા, ચાલવાના કર્તા. બધા એક જ .... આહાહા..! અહીંયાં તો વાણી અને શરીરનો કર્તા પણ આત્મા નહિ. આહાહા..! જગતથી ઊંધું છે. જગત ઊંધું છે એનાથી આ ઊંધું છે. આહાહા..!

એક સમયમાં પરમાત્મા ઇચ્છા વિના પરને જાણવા છતાં પરરૂપે પરિણમતા નથી, પરને ગ્રહતા નથી અને પરમાં ઉત્પન્ન થતા નથી. ત્રણ બોલ સમજાય છે? ભગવાન કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા ત્રણકાળ, ત્રણલોકને એક સમયમાં જાણે. છતાં તે રૂપે પરિણમે નહિ. પરરૂપે થાય નહિ. પરરૂપે થતા નથી અને એને ગ્રહતા નથી. આહાહા..!

ક્યાં આકાશ અનંત.. અનંત.. આકાશ. આ રહે છે એ તો અસંખ્ય યોજનમાં જ આ છે. જડ-ચૈતન્યની સ્થિતિ અસંખ્ય યોજનમાં છે. પછી અનંત યોજન, દશે દિશા ખાલી... ખાલી... ખાલી... ખાલી... ખાલી... આકાશ. અનંત આકાશ ચાલ્યા જાવ.. ચાલ્યા જાવ... ક્યાંય અંત નથી. આ ચૌદ બ્રહ્માંડ છે એ તો ચૌદ રાજુલોકમાં અસંખ્ય યોજનમાં જ છે. પછી અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... આકાશ છે એ સર્વને જાણે. આકાશ અનંત છે, અમાપ છે. દશે દિશામાં આકાશનો અંત ક્યાં? ચારે બાજુ દિશામાં આકાશ અંત વિનાનું છે. વચ્ચે ચૌદ બ્રહ્માંડ રાય જેટલું છે. ચૌદ રાજુલોક. એ આકાશને પણ એક સમયમાં જાણે છે. આહાહા..! કેવળજ્ઞાની એક સમયમાં (જાણે છે). એ આકાશનો અંત નથી. અંત નથી એમ અંત નથી એમ જાણે છે. અંત નથી. અંત છે એમ જાણે છે એમ છે નહિ.

શું કહ્યું? આકાશનો અંત નથી. તો અંત નથી એમ જાણે છે. ક્યાંય એનો અંત છે? અંત ક્યાં? આકાશ પછી શું? પછી શું? પછી શું? પછી શું? આહાહા..! એ બધાને જાણે છે પણ એ રૂપે પરિણમતા નથી, એને ગ્રહતા નથી, એ રૂપે ઉત્પન્ન થતા નથી. આહાહા..!

'તેને અબંધક કહ્યો છે.' તેથી ભગવાનને અબંધક કહ્યા છે. ભગવાન છે. દેહ (છે), ભલે વાણી નીકળતી હોય. વાણી ને શરીર સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. શરીર એકલું છે. ભગવાનને આહાર નથી, પાણી પણ નથી, રોગ નહિ, દવા નહિ, કાંઈ નહિ. આહાહા..! એક શરીરમાત્ર છે એ સ્થિતિ પ્રમાણે રહેશે. છૂટશે ત્યારે મોક્ષ થશે. શરીરસહિત હોય એને અરિહંત કહેવામાં આવે છે. 'મહાવીર' આદિ ભગવાન અત્યારે સિદ્ધપદે છે. અત્યારે અરિહંતપદે નથી. અત્યારે અરિહંતપદે ભગવાન છે. આહાહા..!

ભગવાન જ્યારે શરીરસહિત વિચરતા હતા ત્યારે પણ અરિહંત શરીરસહિત કેવળજ્ઞાની હતા. અને આ મહાવિદેહમાં... આહાહા..! ભગવાન બિરાજે છે. એ પણ શરીરસહિત હોવાથી શરીરસહિત છે. આહાહા..! એની વાણી-બાણી કોઈ કરતા નથી. વાણી વાણીને કારણે નીકળે. આહાહા..! આત્મા વિના વાણી નીકળે? આ ભીંતમાંથી નીકળવી જોઈએ. એવો પ્રશ્ન આવ્યો છે. અહીં તો ૪૫ વર્ષ થયા. અહીં આ જંગલમાં સવા ૪૫ વર્ષ જંગલમાં થયા. ૪૫ વર્ષે આવ્યા હતા. ૪૫ વર્ષે આવ્યા હતા અને સવા ૪૫ થયા. ૯૧ ચાલે છે. ૯૧-૯૧. માતાના ગર્ભમાં આવ્યા એને કાલે ૯૨ વર્ષ થઈ ગયા. જ્યાંથી ભગવાન પાસેથી આવ્યા ત્યાંથી.

'સીમંધર' ભગવાન બિરાજે છે ત્યાં હતા. ત્યાંથી અહીં આવ્યા છીએ. એ દિવસ કાલે હતો. કાલે ૯૨મા (વર્ષનો) દિવસ હતો. પરમાત્માના વિરહ છે. પરિણામ એવા રહ્યા નહિ. સભામાં જતાં, ભગવાનની સાક્ષાત્ વાણી અનેકવાર સાંભળી. છેલ્લે મરતા... રાજકુમાર હતા. હાથી-ઘોડા ઘરે, મોટું રાજ, અબજોની પેદાશનું, પણ મરતા પરિણામમાં જરી ફેરફાર પડી ગયો એટલે અહીં આવ્યા. ગરીબ કાઠિયાવાડ દેશમાં. આહાહા..! આ વાત જ જુદી છે, પ્રભુ! ત્રણલોકના નાથની કરેલી છે. આહાહા..! દુનિયાને જરા આકરું લાગે. આ વળી નવું ક્યાંથી કાઢ્યું? અત્યાર સુધી તો કોઈ કહેતા નહોતા. આહાહા..!

એક દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યને અડે નહિ. આ આંગળી આને અડે નહિ. કોણ માને? એ વીતરાગે કહ્યું છે અને એ વીતરાગ... આહાહા..! અબંધક છે. આમ કહ્યું છે છતાં અબંધક છે. એના પરિણામમાં રાગ નથી. એ બધી વાણી ઇચ્છા વિના નીકળી છે. પરમાત્માને ઇચ્છા વિના વાણી નીકળે છે માટે બંધક નથી.

'વળી (આ ૧૭૨ મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે) :–'

શ્લોક–૨૮૮

(मंदाक्रांता)

जानन् सर्वं भुवनभवनाभ्यन्तरस्थं पदार्थं
पश्यन् तद्वत् सहजमहिमा देवदेवो जिनेशः।
मोहाभावादपरमखिलं नैव गृह्णाति नित्यं
ज्ञानज्योतिर्हतमलकलिः सर्वलोकैकसाक्षी।।२८८।।

[શ્લોકાર્થ :–] સહજમહિમાવંત દેવાધિદેવ જિનેશ લોકરૂપી ભવનની અંદર રહેલા સર્વ પદાર્થોને જાણતા હોવા છતાં, તેમ જ દેખતા હોવા છતાં, મોહના અભાવને લીધે સમસ્ત પરને (–કોઈ પણ પર પદાર્થને) નિત્ય (–કદાપિ) ગ્રહતા નથી જ; (પરંતુ) જેમણે જ્ઞાનજ્યોતિ વડે મળરૂપ કલેશનો નાશ કર્યો છે એવા તે જિનેશ સર્વ લોકના એક સાક્ષી (–કેવળ જ્ઞાતાદૃષ્ટા) છે.

શ્લોક–૨૮૮ ઉપર પ્રવચન

जानन् सर्वं भुवनभवनाभ्यन्तरस्थं पदार्थं
पश्यन् तद्वत् सहजमहिमा देवदेवो जिनेशः।
मोहाभावादपरमखिलं नैव गृह्णाति नित्यं
ज्ञानज्योतिर्हतमलकलिः सर्वलोकैकसाक्षी।।२८८।।

આહાહા..! શું કહે છે? **'સહજમહિમાવંત દેવાધિદેવ જિનેશ લોકરૂપી ભવનની અંદર...'** લોક આખા બ્રહ્માંડની અંદર ભગવાન છે. ભગવાન કંઈ લોકની બહાર નથી. લોકની અંદર રહે છે. ચૌદ બ્રહ્માંડ છે એમાં ભગવાન છે. આહાહા..! છે? આ બાજુ શ્લોક. **'સહજમહિમાવંત...'** જેના આનંદ અને જ્ઞાનની મહિમા સ્વભાવિક છે. કોઈ એને ઉપમા આપી શકે એવી એ ચીજ નથી. એવો જ પ્રભુ આ આત્માનો સ્વભાવ છે. જેવા એ ભગવાન છે એવો જ આ ભગવાન છે. એવા બધા ભગવાન છે. આહાહા..!

એ અહીં કહે છે કે ભગવાન **'લોકરૂપી ભવનની અંદર...'** નથી રહેતા. એ લોકમાં નથી રહેતા. અલોકમાં રહે છે? **'લોકરૂપી ભવનની અંદર સર્વ પદાર્થોને જાણતા હોવા છતાં,...'**

લોકરૂપી ભવનની અંદર રહે ભલે, **'સર્વ પદાર્થોને જાણતા હોવા છતાં, તેમ જ દેખતા હોવા છતાં, મોહના અભાવને લીધે...'** આહાહા..! એ તો પોતામાં છે. ભાષા આકાશમાં છે. એ ભાષા નીકળે છે એ જડથી નીકળે છે. **'મોહના અભાવને લીધે સમસ્ત પરને (–કોઈ પણ પર પદાર્થને) નિત્ય (-કદાપિ) ગ્રહતા નથી જ;...'** આહાહા..!

ભગવાન પોતાના હાથને પણ ઊંચા કરી શકતા નથી. આહાહા..! ભગવાન ચાલી શકે નહિ, ચાલી શકે નહિ. આકાશમાં અદ્ધર ચાલે છે. એ જડની પર્યાયથી જડ ચાલે છે. આત્મા તો એનો જાણનાર-દેખનાર છે. આહાહા..! આ કહેવાનું કારણ એ કે બધાનો આત્મા એવો છે. આહાહા..! ભગવાનની વાત ચાલે છે પણ આત્મા બધા ભગવાન અંદર છે. ચૈતન્યસ્વરૂપી પૂર્ણ ભગવાન બિરાજે છે પણ ખબર ન મળે રાંકને. પૂર્ણ જ્ઞાન, પૂર્ણ આનંદ, પૂર્ણ શાંતિ, પૂર્ણ સ્વચ્છતા, પૂર્ણ વીર્યનો પિંડ પ્રભુ અંદર આત્મા છે. એ છે એ પ્રગટ થાય છે. ન હોય એમાંથી પ્રગટે નહિ. પ્રાપ્તની પ્રાપ્તિ છે. અંદર બધા ભગવાન છે. આહાહા..! આખી દુનિયા દ્રવ્યદૃષ્ટિથી જુઓ, દ્રવ્ય એટલે એનો સ્વભાવ દૃષ્ટિથી જુઓ તો એ બધા ભગવાન છે. પર્યાયમાં વિકાર છે એને લઈને રખડે છે. આહાહા..!

હજી પર્યાય શું કહેવાય? ને દ્રવ્ય શું કહેવાય? (એની ખબર ન હોય). આહાહા..! દ્રવ્ય–વસ્તુ. કાયમ રહેનારી વસ્તુને દ્રવ્ય કહીએ. અને એ દ્રવ્યની વર્તમાન અવસ્થા, હાલત, દશા થાય. હાલત, અંશ, પરિણમનને પર્યાય કહીએ. આહાહા..! એ અહીં કહે છે.

'મોહના અભાવને લીધે સમસ્ત પરને (–કોઈ પણ પર પદાર્થને) નિત્ય (-કદાપિ) ગ્રહતો નથી જ;...' આહાહા..! પૂર્ણ દશા પ્રગટ થઈ તો કોઈને ગ્રહતા નથી કે આ મારો શિષ્ય છે. ભગવાન તો એવા છે. એ તો વીતરાગ પોતાના અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપના અનુભવમાં છે. પરને જાણે છે એ પણ વ્યવહાર છે. પરનો તો કર્તા નથી. પોતાના સિવાય કોઈ પર ચીજ, ભગવાનને આહાર ને પાણી ને રોગ ને એ તો હોય જ નહિ. આહાહા..! પણ ભગવાન એને અડતા પણ નથી. આહાહા..! એવા જે ભગવાન પરપદાર્થને નિત્ય ગ્રહતા નથી. લ્યો!

ત્યાં (સંવત) ૧૯૯૫માં. 'રામવિજય' ત્યાં હતા. (એ કહે), ભગવાન પહેલા સમયે વાણી ગ્રહણ કરે અને બીજે સમયે છોડે. ૧૯૯૫ની વાત છે. ૪૨ વર્ષ થયા. કીધું, એ વાત ખોટી છે. ભગવાન ગ્રહણ કરે અને છોડે, એ છે જ નહિ. ભગવાન વાણી ગ્રહણ કરે અને છોડે (એ ખોટી વાત છે). સાંભળનારને ખબર ન હોય ને જય નારાયણ કરે. સાંભળનારને ખબર ન હોય કે ભગવાનને વાણી નીકળે? વાણી ન બોલે? વાણી ગ્રહે ત્યારે બોલે ને? વાણીને ગ્રહે નહિ, વાણીને છોડે નહિ, વાણીપણે પરિણમે નહિ, વાણીને પકડે નહિ. આહાહા..! આ તો હજી ણમો અરિહંતાણં, એની આ વ્યાખ્યા છે. એવી વ્યાખ્યા આ આત્માની છે. ક્યાં દરકાર છે? આ દુનિયાની ધૂળ જરી મળે, પાંચ-પચ્ચીસ લાખ જ્યાં (મળે) અને છોકરા કાંઈક ઠીક હોય ને બાયડી (રૂપાળી હોય)... થઈ રહ્યું. પડ્યો કૂવામાં. આહાહા..! અંદર

ભિન્ન ભગવાન છે.

કેવળજ્ઞાની સર્વને જાણે છતાં કોઈને ગ્રહે નહિ. તો તું પણ આત્મા છો. તું આત્મા પણ કોઈને ગ્રહણ અને ત્યાગ કરી શકતો નથી. સમજાણું કાંઈ? જુઓ! છે ને? **'મળરૂપ ક્લેશનો નાશ કર્યો છે...' 'મોહના અભાવને લીધે સમસ્ત પરને (–કોઈ પણ પર પદાર્થને) નિત્ય (-કદાપિ) ગ્રહતા નથી જ; (પરંતુ) જેમણે જ્ઞાનજ્યોતિ વડે મળરૂપ ક્લેશનો નાશ કર્યો છે એવા તે જિનેશ સર્વ લોકના એક સાક્ષી (–કેવળ જ્ઞાતાદૃષ્ટા) છે.'** જાણનાર દેખનાર છે. પોતાના સિવાય કોઈ શિષ્ય આદિને દેતા-લેતા નથી. વાણી છે નહિ. એકલા વીતરાગ છે. એને અરિહંતપદ કહેવામાં આવે છે. (શ્રોતા :– પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)